

TUMULT OP HET HILVARENBEEKSE RAADHUIS IN 1814

LOTELINGEN SLAAN INVENTARIS KORT EN KLEIN

Door Jan van Helvoirt

Nauwelijks waren de Nederlanden in 1794 door de Fransen bezet of er kwam een reorganisatie van het leger. Op 8 juni 1795 kwam het 'Comité te Lande' met een plan: het leger strakker en uniformer organiseren en de macht van de lagere officieren aan banden leggen. Ook de structuur werd ingrijpend gewijzigd. Vooral in het zuiden kwam verzet op gang. De kerk moest het ontgelden en er werd een anti-godsdienstige politiek gevoerd. In 1797 zou in de zuidelijke Nederlanden de Boerenkrijg ontbranden. Deze gewapende opstand brak vooral uit door de invoering van de 'conscriptie': de loting van militairen.

In 1798 lieten duizenden *Brigands*, zo werden de opstandelingen door de Fransen genoemd, het leven.⁶ In ruim zeven weken was de weerstand gebroken en de strijd beslist: de slag bij Hasselt op 4 december kostte 1000 landgenoten het leven. En 1798 was ook het jaar dat in Frankrijk alle mannen van 20 tot 25 jaar dienstplichtig verklaard werden. Later zou dat in ons land ook ingevoerd worden.

Soldaten werven

De kwaliteit van het leger en de drempel tot toetreding moet toen op een laag niveau gestaan hebben. Op 29 maart 1796 kwam er een proclamatie van hogerhand *om tot den Zeedienst te leveren voor yder 1000 zielen een man*. Er werd aan toegevoegd dat er ook *delinquenten, vagabonden en bedelaars* geleverd mochten worden. De rotmeesters in de gehuchten van Hilvarenbeek werd aanstonds bevolen om op patrouille te gaan *tot het aanhouden van landlopers*.⁷

Het gemeentebestuur reageert zeer snel. Daags daarna stuurde zij reeds een antwoord.

Opstandige Belgische boeren worden terecht gesteld door Franse soldaten. (Reconstructie executie in 1898)

⁶ Dr. August Snieiders. *Onze Boeren. Tooneelen uit den Boerenoorlog van 1798*. Antwerpen, 1913.

⁷ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 103, f 224.

DOSSIER

Op 4 maart 1814 brak in Hilvarenbeek tijdens de loting voor de militaire dienstplicht een kleine opstand uit. Zelfs de alarmklok moest geluiden! Jan van Helvoirt beschrijft en passant dat er van de burgemeesters in de Kempen niet veel deugde.

Men deelde mee dat men *niet ondienstig is om den geconseneerden Philip David daartoe te employeeren*. Hilvarenbeek eiste wel dat het leger hem secuur in de gaten zou houden en dat het hem *als een gevaarlijk persoon voor de saame leeving* niet mogelijk zou zijn *om herwaarts te konnen overkomen*.⁸ Deze Philip David, alias Teijsch Derbach of Lange Teijsch, was geboortig van Amsterdam en was misschien wel de grootste boef die Hilvarenbeek ooit gekend heeft. Hij werd *seer waarschijnlijk schuldig bevonden aan dieverijen en huysbraken*. Hij zou daarom ook moeten worden *gecondemneert tot de Tortuur off Scherper Examen!* Op 11 juni 1788 werd echter besloten om deze Philip David te transporteren naar het *tugthuys binnen de Stad van Utrecht voordien tijd van vijf en twintigh jaaren omme met sijne handen arbeid sijnen kost te winnen*.⁹ En nu zou hij dus in de zeemacht kunnen gaan dienen.

Op 18 mei 1796 kwam er opnieuw een publicatie. De Municipaliteit van Hilvarenbeek moest op zondag 22 mei daarop volgend alle huizen rondgaan om aan alle mannen tussen de 18 en 55 jaar *aff te vraagen off zij geneegen zijn het vaderland (...) vrijwillig te dienen*. De regeerders van Hilvarenbeek zouden aan eenieder *alle moogelijke en voldoende reedenen van encouragement en tot den welvaart van het vaderland voordragen*.¹¹ Voor de Vrijthof gingen P. Hendrik en H. Hendrika op pad. In Esbeek en Dun probeerden de 'zetter' Peter van de Ven en de 'gezworene' Jan Hermans, resp. uit het Hoogeind en de Groenstraat, liefhebbers te vinden. Het resultaat werd evenwel niet vermeld.

De actie van Willem van Rimen in juli 1799 had wel resultaat. Hij werd aangesteld om *personen in dienst voor de Landen aan te werven die bekwaam waren om met paarden om te gaan*. Men werd dan gedurende een jaar als voerman en drijver bij *den Veldtrein i.v.m. de Artillery-paarden* gebruikt.¹² Peeter Roelof Janssen werd aldoende drijver van twee paarden en *ging in dienst voort land*. Een paard werd spoedig doodgeschoten waarna hij het in het leger voor gezien hield en deserteerde.¹³

Jan de Graaf was een jaar eerder geblesseerd terug gekomen uit de rijdende artillerie. Hoewel pas 26 jaar oud was hij nu al 'gepensioneerd' vanwege zijn gebrek *van maar een hand en een oog te hebben, onbekwaam is, om den landen te kunnen dienen*.¹⁴

Maar veel jonge mannen lieten het niet zo ver komen en wilden helemaal niet in dienst om zich in het vreemde krijgsgeweld te storten.

Men verliet op het einde van de 19e eeuw zelfs in zo'n groten getale het dorp dat 12½ % van het bouwland, dat is 600 lopause, minder werd ingezaaid.

Burgerwacht ingevoerd

Dat was dan wel het gevolg van het plaatselijk invoeren van de burgerbewapening: *dat om die invoering veele jongelieden zich naar nabuurige plaatsen en elders daar geen burgerbewapening plaats heeft zijn gaan wonen*.¹⁵

⁸ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 103, f 224

⁹ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 103, f 224v.

¹⁰ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 101 f 128, 25 augustus 1787.

¹¹ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 103, f 231.

¹² O.A.A. Hilvarenbeek nr. 104, f 244.

¹³ Hilvarenbeek R 212, f 256v; 13-1-1800.

¹⁴ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 104, f 129v.

¹⁵ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 1356 (5219), f 90v; 26 januari 1802.

Bovendien moest *op hoog bevel geloot worden om naar Holland uit te trekken, de Engelsen en Russchen in Noord-Holland landend.*¹⁶

Die burgerwacht werd in Hilvarenbeek op 16 januari 1797 ingevoerd. In maar liefst 5 hoofdstukken of 42 artikelen werd het reglement opgesteld.¹⁷

Elk peloton (of rot) bestond uit 6 rotgezellen en een commandant die aangesteld werd door de dorpsregenten. Bovendien werd in elk dorp een *hopman of capiteyn* aangesteld. De hopman *was bevrijd van het doen van personeele waght, dogh van tijd tot tijd moest hij de waghten visiteeren.* Elk huisgezin moest een bekwaam persoon leveren: tussen 18 en 65 jaar oud.

Steeds werd een andere dag, geheim gehouden, in de week uitgezocht om de wacht te houden. Elke zaterdagmiddag om 3 uur moest hij op het raadhuis komen om te vernemen welke wacht de week daarna te wachten stond. Ook moest hij een lijst met boetes overleggen.

Mocht de hopman verhinderd zijn *zelf te vungeren door nodige absentie of indispositie*, zal de plaatsvervanger onmiddellijk in dienst treden. In het huis van de hopman bespraken met de rotmeester de taken van de wacht, die op zijn beurt in het grootste geheim de rotgezellen verwittigde. De rotmeester moest steeds pen, papier en inkt bij zich hebben en aantekenen of de rotgezellen *met behoorlijk geweer* voorzien waren. Als de rotmeester *vermeent dat zijne manschap te swak is om het gepleegt geweld te weeren en de daaders te apprehenderen zal hij in alle stilte ten allerspoedigste daar van communicatie geven.*

Indien nodig zou de rotmeester *aan zijn Rot bevel mogen geven om met geweldt het zelfde te keer te gaan.* De rotgezellen moesten steeds verschijnen met *een gangbaar snaphaan, ander schietgeweer, gaffel of riek.* Hun taak was *alle suspecte personen, bedelaars, vagebonden, delinquenten en diergelijke in hegtenis te brengen en de executie plaats te bevijligen.* Het was evenwel verboden *van zigh op de waght dronken te drinken op boete van 21 st.*

Ook geschreeuw, onnodig misbaar of baldadig schieten was uit den boze. De vorster of schutter moesten indien nodig ook assistentie verlenen. In februari 1798 wist de burgerwacht zowaar een aantal personen te arresteren en in het raadhuis op te sluiten!¹⁸

Conscriptie

Het kwam voor dat dienstplichtigen deserteerden of zich een tijdje onvindbaar wisten te maken. Zo klopte in de nacht van dinsdag 21 op woensdag 22 juli 1801 kapitein de Langh aan bij het huis van ene Jan Christiaan. Hij vroeg om de oudste zoon Christiaan, nam hem mee doch liet hem later weer gaan. Later kwamen nog 5 gewapende mannen terug om de andere zoon Jan mee te nemen.

Ook in het huis van Adriaan Christiaan Lambrechts werd 's nachts de deur geforceerd. Men doorzocht het hele huis naar zoon Jan. Zij dreigden het hele huis in brand te steken waarop de vrouw onwel werd. In de kelder dronken ze nog wat zoete melk en stieten wat eieren kapot.

Ook bij Nicolaas Schellekens op het Hoogeind kwamen verschillende burgers van Tilburg samen met kapitein de Langh. Zoon Wouter kon men niet vinden. Wel roofden zij nog: 8 pond spek, 4 pond boter, 2 rogge broden en 4 à 5 emmers zoete melk.¹⁹

¹⁶ Lamb. de Wijs. Uit het dagboek van Adriaan van der Willigen Drossaard in Tilburg 1795-1802. Tilburg, 1939. f 75.

¹⁷ O.A.A. 104 16 januari 1797.

¹⁸ Hilvarenbeek R 212. f 227v; 2-2-1798.

¹⁹ Hilvarenbeek R 213 f 21; 26-8-1801.

In Frankrijk werd vanaf 1805 door loting bepaald wie in dienst moest. Dit werd de 'conscription' genoemd. Lotelingen konden ook gebruik maken van 'remplaçanten', plaatsvervangers.

Op vrijdag 13 juni 1806 werd er in Hilvarenbeek een ordinaire vergadering gehouden i.v.m. de aanstelling van de Koning van Holland: "Louis Napoleon". Terstond werd een proclamatie ter Puyé alhier den Volke afgekondigd. Ook het uitsteken der vlaggen op de Toorn en het luiden der groote Klok en tusschen spelen van den Byaart werd geregeld.

Op 1 maart 1807 reorganiseerde Lodewijk Napoleon de krijgsmacht:

- acht regimenten infanterie en een regiment jagers;
- een regiment kurassiers en twee regimenten huzaren in de cavalerie;
- artillerie en genie werden in een corps ondergebracht.²⁰

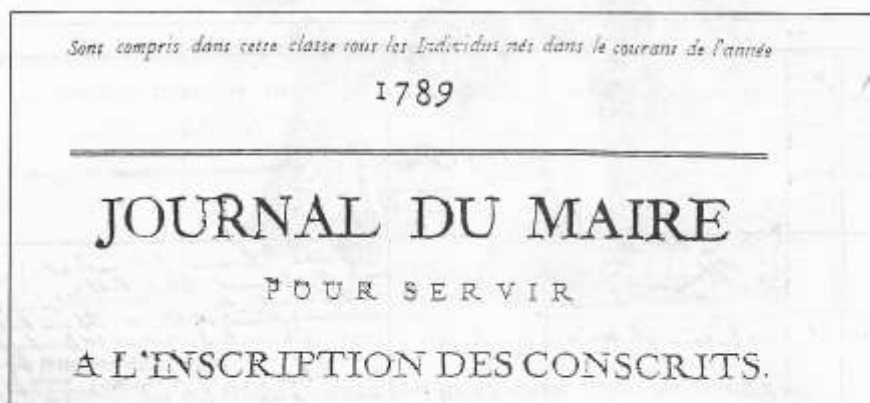
Op de 10e van de oogstmaand in 1809 kwam er een schrijven van hogehand: de Koning vertrouwd dat alle rechtschapen Hollanders zich zullen aangeven om ter zee, ter land te dienen, belovende premie en soldij. Eenieder kreeg bovendien die zich aanmeldde en goed bevonden werd: een ducaat!²¹

Op de 18e van de wijnmaand van dat jaar werd bepaald dat elke gemeente recruten moest leveren op proportie van een recruit op 2000 inwoners. Hilvarenbeek moest 2 recruten leveren. Voor de liefhebbers stond f 75,- in het vooruitzicht. Een derde deel bij goedkeuring, een derde bij eerste wacht en de rest een jaar na engagement.²² Aangenomen werden twee man voor skonings Garde! Er werd niet vermeld wie.

Lijst van 1809

In het Beckse archief is de complete lijst bewaard gebleven van lotelingen uit het jaar 1809. In 1811 werden zij opgeroepen.²³ Andere lijsten werden zoals straks zal blijken totaal vernietigd. De bewaarde lijst betreffen de namen van de jonge mannen geboren te Hilvarenbeek in 1789.

Alle Beekse jongens geboren in 1789 werden in 1811 opgeroepen voor krijgsdienst. De lijst met namen is bewaard gebleven.

²⁰ J.E.M. Sanders (red.) Voorwaarts...mars! 's Hertogenbosch 1996, pag. 12

²¹ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 107, f 204.

²² O.A.A. Hilvarenbeek nr. 107, f 204v.

²³ Administratief Archief Hilvarenbeek, nr. 3241. Conscription 1811.

geheel op in het Franse. De conscriptie was een feit: in totaal moesten 3000 soldaten geleverd worden. De conscriptie werd niet alleen meer in oorlogstijd gebruikt, maar werd de methode om het leger samen te stellen.

Toen de Fransen later vertrokken waren werden in Brabant via aanplakbiljetten op 30 januari 1814 mannen opgeroepen om zich te melden om Den Bosch en omgeving tegen geweld te beschermen.

Ook landelijk wilde men spoedig een Nationale Militie oprichten. Middels een publicatie van 9 februari 1814 probeerde men de eerste protesten de kop in te drukken: er zou immers net als onder Napoleon weer geloot moeten worden. En toen had de conscriptie alleen tot doel om lotelingen *in verre gewesten op de slagbank te brengen, zonder enige bepaling van tijd of vooruitzicht van terugkomst in het vaderland.*²⁵

De loting in de kantons

Hilvarenbeek was een van de kantons uit het arrondissement Eindhoven. Oirschot was een ander kanton. De lotingen, het ging om ongehuwde mannen tussen 18 en 30 jaar oud, begonnen bij ons op 28 februari 1814. In het Beekse kanton was Bladel het eerst aan de beurt. Geen problemen. Ook de tweede en derde dag verliep hier in Hilvarenbeek best rustig.

In Eindhoven had een dronken burger een bajonetsteek gekregen van een soldaat die hij te lijf was gegaan. In Helmond stonden meer dan 1000 boeren met knuppels uit de om-

²⁵ J.W. Hagen. "Tussen Lensheuvel en Weijereind", in: *De Schéeper*, pag. 28.

-vreedzaam geloot hebbende tot nr. 15 wierd er een gewapend persoon met een klippel op het daartoe bestemd locaal, 't welk het huis der Gemeente was bevonden.

Deze gewapende persoon kwam uit Moergestel. Huysmans verzocht hem vriendelijk *het locaal te quitteren*. Na enkele verzoeken bleef hij dat nog weigeren. In samenspraak met de burgemeester van Bladel, Stanislav Lefebre, en die van Lage Mierde werd hij gearresteerd. De arrestant wilde zijn stok terug hebben maar dat weigerde Huysmans.

Deze 50-jarige Martinus Huysmans, op 20 december 1763 in Bladel geboren, was sedert 1 januari 1811 *Maire* van Hilvarenbeek en Keizerlijken Notaris. Daarvoor was hij Secretaris en Notaris van de Heerlijkheid. Zijn vroegere vaardigheden opgedaan als *Philosoof en theologian* kon hij op die bewuste morgen trouwens goed gebruiken.

Toen kwam de kortzichtige burgemeester van Moergestel binnen en verzocht de man uit zijn arrest te ontslaan. De gevolgen zouden wel voor de Gestelse burgervader zijn.

Burgemeesters te kust en te keur

Die burgemeester van Moergestel, Christiaan van Heijnsbergen, was trouwens *apatisch, slaperig, lui. Het spreken kostte hem reeds veele moeite, onverschillig hoe het gaat, wanneer hij slechts zijn gemak heeft!*

Het spreken in de Hollandse taal kostte de Bladelse burgemeester trouwens ook veel moeite. Begrijpelijk want deze 44-jarige landbouwer Lefebvre was geboortig van Glaeon in Henegouwen.

Op zijn gedrag en karakter valt zeer veel op te merken, wordt in de gemeente algemeen gehaat. Een intrigant in den volsten zin van het woord. Aldus districtscommissaris C.F. Wesselman die tussen 4 en 8 februari 1814 de gemeenten langs ging om de 'nieuwe burgemeesters' aan te stellen. Daarbij maakte hij een 'beoordelingslijst' op.²⁸

De grootste fout maakte de 38-jarige vrijgezel 'maire' Jan Swane uit Waalre. *Van zijn zedelijk character weet ik weinig te zeggen. Hij heeft zich bij de ingezetenen zeer gehaat gemaakt doordien hij zijne twee broeders aan de loting der landmilitie wilde onttrekken!*

De burgervader van Borkel en Schaft kwam er ook slecht af. *Het uiterlijk van dezen man bevalt mij in het geheel niet; heeft alle kentekens van een lomp onbeschoft mensch. Over zijn bekwaamheid kan ik niet klagen: hij is de enige in deze twee ellendige dorpjes welke de functien van Burg. zou kunnen waarnemen.*

Adriaan Jacobus Lombarts van de jonge gemeente Diessen is niet bijzonder geschikt wijl hem de pen slecht is toevertrouwd. *Laat zich gaarne onderrichten, doet alles met overleg en goedvinden van de raad, een kwast!*

Die van Eersel noemt Wesselman een groote lantaarn zonder licht die meest alles door zijn adjunct moet laten verrichten. Die van Luiksgestel, hij is winkelier, komt mij voor veel van een oud wijf te hebben! Willem Sengers is burgemeester in Nederwetten: een lompe boer zonder eenige bekwaamheid. *Kan nauwelijks zijn naam schrijven, doch ik ken in de geheele kleine gemeente geen beter.* Hij was 56 jaar en had tien kinderen!

Theodorus Verlinden heeft weinig bekwaamheden, doch is de geschiktste van heel Riethoven. Simon Vosters uit Reusel beticht hij van oneerlijkheid!

Petrus Heuvelmans van Oostelbeers is een braaf man die algemeene achting verdient.

Adriaan Hordijk van Vessum is van een goed character doch zeer verslaafd aan den drank. *Niet ongeschikt zoo lang hij rugteren is.*

Burgemeester en boer Johan van Sambeek van Oerle heeft het uiterlijk van een dweeppachtige schurk en zemelknoper; leeft in bestendige oneenigheid met de leden van den raad en wordt door de meeste ingezetenen gehaat. Zijn adjunct, Hendrik Sengers, is volgens berigten niet beter.

²⁸ J. van Gils, "Hupse mannen en zemelknopers", in: *De brabantse leeuw*, jrg. 42 nr. 3 en 4. jrg. 43 nr. 1.

Kijken we naar de burgemeester van Hilvarenbeek dan mogen wij niet mopperen. Dat deden de bewoners van Beek in 1810 ook niet. *Een confusionarius en winderig, goedhartig, en voor Burgemeester niet ongeschikt, door de ingezetenen van Hilvarenbeek zeer bemind, geeft zich veele moeite.* Ook zijn assistent Arnoldus Pijnenborgh kwam goed uit de bus. Zij konden samen ook goed door een deur.

Dat konden de boerenknechten Peter van Oort en Gerrit van Oirschot niet zeggen na de oogst van 1815. Toen zij elk de schuur van de heer Ardesch wilden inrijden om tiendgraan te lossen, sloeg Gerrit met een vuist tegen het hoofd dat Peter op de grond viel. Toen sloeg Van Oirschot *zonder iet te zeggen op zijn hart en op zijn kop zodat hij bijna kwalijk wierd en niet meer in staat was te komen gaan.*²⁹

Maar laten wij snel terug gaan naar het verrichten van de lotelin op 3 maart 1814 in het raadhuis van Hilvarenbeek.

Het loopt uit de hand

Bij het trekken van nr. 22 kwam de genoemde arrestant los. *Ogenblikkelijk kwam er een steen door de glazen, die er drie glazen verbrijzelde en de burgemeester langs de oren vloog!* Zijn zoon werd door *het springen der glazen een weinig op zijn hoofd gekwetst.* Notaris Hosemans, assistent bij de lijstinvulling, verzocht proces verbaal op te maken. Onder protest verliet hij de vergadering. De loting werd voortgezet *in oproer sleepende* tot men bij nr. 121 gekomen was.

De militaire wacht werd plotseling overrompeld en er kwam een hagelbui aan stenen door de ruiten binnen. De burgemeesters waren genoodzaakt de vlucht te nemen en hun schuilplaats te zoeken op het bureau van Huysmans. Ook wist men nog de 'papieren' te bergen.

Toen ze zich daar (op de tweede verdieping) enige tijd angstvallig schuil hielden gingen de muiters dat bureau aanranden en de glazen wierden door stenen verbrijzeld. Huysmans zocht echter een uitweg door zich dwars door de muitende bende te banen. Onmiddellijk luidde hij in de toren de stormklok.

Ondertussen werd het *locaal of vergaderplaats der loting door de baldadigen en alles wat binnen weerde, verbrijzeld.* De klerk van de burgemeester, Peter Carel Jan Hendrix junior, gedroeg zich erg heldhaftig. Hij wist de papieren te beveiligen *zelfs na eenige steenen op zijn lichaam te hebben ontvangen en twee op zijne handen waarvan hij een weinig is gebleeserd.*

Later, op 15 april 1820, zou hij benoemd worden tot secretaris der gemeente. Hij bezat immers de nodige bekwaamheid en had altijd de belangen van de gemeente bevorderd.

*Byzonder in tijde van gevaar zoo als in de jaare 1813 en volgende wanneer de Gemeente bij afwisseling vol militairen was tot behoud der goede rust en hoe door hem bij gelegenheid van de opstand der lotelingen in de jare 1814 de registers der loting in gevaar zins levens zijn behouden gebleven.*³⁰

Ondertussen wist de woeste menigte de deur aan stukken te slaan en het vertrek in te lopen. Terwijl de jonge klerk zich ontfermde over de paperassen werd de tevens aanwezige burgemeester van Bladel zijn oranje kokarde afgetrokken onder de kreet: "Oranje onder!".

Lefebvre kon de oproerlingen echter ontkomen zonder dat hij gemolesteerd werd. Het geluid van de stormklok kwam op tijd. *Als wanneer daarop alle die van Moergestel zijn geretineerd en nadat dit grauw gevlucht was,* kon men de schade opmaken.

²⁹ Administratief Archief Hilvarenbeek. 7 augustus 1815.

³⁰ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 1469, f 6.

Schade

De schurken uit Moergestel, er schenen echter ook inwoners uit Reusel en enkele Hilvarenbekenaren tot de raddraaiers te behoren, hadden een partij geld dat in de Secretarie gedeponneerd was gestolen en de armbuis aan stukken geslagen! Meer dan f 900,- werd gestolen. Het werd in een café op de Biest verbrast en verder onder elkaar verdeeld.

De namenlijsten hadden het ook te verduren gekregen. De alfabetische lijst van De Mieren was verscheurd en verbrand. De trekkingslijst was bemorst en bevlakt, dogh nog in haar geheel. De stukken van de Franse conscriptie waren totaal vernietigd. Uit een van de doopboeken waren enkele bladzijden gescheurd.

Doordat er enorm veel schade aan het raadhuis zelf was toegebracht, zocht de gemeenteraad de eerstvolgende bijeenkomst op 5 maart een nieuw lokaal. Men was ten dien einde gecomenieerd met Jan Peter Pellen voor twee vrije kamers, waar en ligt tot het houden der vergaderingen als tot het bewaren der nodige registers voor ene gl, 16 st. per dag.

De aanbesteding van het herstel van het vernielde gemeentehuis. De tekst: Op heden den 5 September 1814 zoo zal de Heer Burgemeester en Municipale Raden der Gemeente Hilvarenbeek publiek en voor alle Man besteeden de reparaties aan het Gemeentens huis toebragt met het Loten den 3 Maart dezes Jaars en dat op de volgende conditie en volgens het hierna volgende Bestek (enz.)

Op heden den 5 September 1814 Zoo zal de Heer Burgemeester en Municipale Raden der Gemeente Hilvarenbeek publiek en voor alle Man besteeden de Reparaties aan het Gemeentens huis toebragt met het Loten den 3 Maart dezes Jaars en dat op de volgende Conditie en Volgens het hierna volgende Bestek.

Art 1

Den Aannemer zal moeten leveren alles hout, verw, latf wit glas en verksse materialen dat aan het schieven nodig is. het welk gaas en leverbaar zal moeten rusten en eerst ge koud

Herstel raadhuis

Op 5 september 1814 werd de reparatie aan het Gemeentens huis publiek en voor alle Man besteed. De aannemer zal voor 18 september het raadhuis van glazen vensters, glas en verwen voorzien hebben. Al het andere werk moest voor 30 september opgeleverd worden. Als het op den geprefigeerden tijd niet gemaakt is, kreeg de aannemer 2 gl. per dag in mindering.

Uit het bestek blijkt welke vernielingen aangericht waren. Het geeft ons ook enigszins een idee van de inrichting van het oude raadhuis.³¹

-boven de deur eene nieuwe raam van 15 ruiten;

-aan de Scheepens kamer 21 ruiten;

-eene nieuwe sterke bank lang 12 voeten van goed eiken hout zwaar vijf kwartier duims en twee nieuwe tafels (...) gelijmt en met pin en gat in malkanderen te werken;

³¹ O.A.A. Hilvarenbeek nr. 2740.

-in de gang tegen de binnenmuur een bank lang 12 voeten;
-in de gijselkamer de schuiframen met touwen en loot te voor zien zoo als van ouds;
-aan den trap een nieuwe deur en daar aan te leveren een sufficient dag en nacht slot;
-op den overloop twee nieuwe ramen van 28 ruiten;
-op de Boeke kamer of binne secretary 28 ruiten;
-in het bureau of schrijf vertrek in ieder kozijn twee nieuwe ramen ieder van 28 ruiten.
Aan de lessenaar op 'tzeve vertrek te maken twee nieuwe deurkens.
Verder een nieuwe bel, twaalf nieuwe stoelen en vier glaze inktkokers.

Daar men toch bezig was ging men maar verder met het achterstallige onderhoud. Het gebouw dateerde immers al van 1758. Het dak moest gerepareerd en *de loode gooten nagezien*. De muren en plafonds moesten nagekeken worden en tweemaal gewit. ϕ
Het karwei werd geklaard voor f 207,- door Joseph Heeren. Dit gebouw zou nog tot 1950 dienst doen.